

עמק השבוע

גליון קלו

שנה ג

פרשת נח תשפ"ז והימים שסביבותיה

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע

מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

למה "מברכים" המתענים בה"ב אחרי פסח וסוכות

חטאו", דבאמת אין אנו יודעים אם חטאו, אבל יש בזה חשש גדול, ולכן מתענים, אבל אין אנו יודעים בברירות אם חטאו כיון דהמתענים אינם דוקא החוטאים.

והנה הראשונים הביאו סמך לתעניות בה"ב מהא דכתיב בריש איוב "והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו ושלחו וקראו לשלשת אחיהם לאכול ולשתות עמם, ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עלות מספר כלם כי אמר איוב **אולי חטאו בני** וברכו אלהים בלבבם ככה יעשה איוב כל הימים". והנה מבואר שם שאיוב הביא הקרבנות, ולא בניו, ואם מדמים תעניות בה"ב להקרבות של איוב אז מבואר כנ"ל שהמתענים מתענים לכפר על הכלל, ולא מתענים לכפר דוקא על עצמם.

שוב מצאתי בעז"ה שיש מן הראשונים שכתב להדיא כדברינו, דעי' בנמוקי יוסף (מהד' בלוי) במס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא וז"ל באותן תעניות שעושין מראש חדש מרחשון עד כסליו שני וחמישי ומראש חדש אייר ואילך שעושין שבע קורין ג"כ בשחרית ובמנחה ויחל אם היו שלשה מתענין אע"פ שאין על הצרות שעברו לפי שעושין אותן משום הרגלים שעברו שהיה אדם שמח ובטל ממלאכה ואי אפשר דליכא אינשי שבאו לידי עבירה מתוך הבטלה כדאמרין בפרק עשרה יוחסין סקבא דשתא ריגלא כלומר חבורה של כל השנה דהיינו עבירה היא הרגל ששם מתחברים האנשים עם הנשים בגנות ובפרדסים ופעמים באין לידי עבירה **לפיכך הזקנים ואנשי מעשה מתענים עליהם לכפרה**. עכ"ל.

הנה הערנו דלמה אומרים "מי שביקר" להמתענים בה"ב. ולפי הנתבאר הוא מובן מאד, דהני שמתענים בה"ב אינם מתענים בשביל כפרת עצמם, אלא הם מתענים בשביל הציבור, לכן יש לברכם. וא"ש למאד בס"ד.

עולות וגו' אולי חטאו בני וגו' הכי נמי הואיל וימי המועדות הם ימי המשתה ושמחה **חוששין אולי חטאו**. עכ"ל. וכ"ה בשו"ע הרב שם וז"ל נוהגין במדינות אלו להתענות שני וחמישי ושני אחר פסח וכן אחר חג הסוכות לפי **שחוששין שמא מתוך משתה ושמחה המועד באו לידי עבירה** לכן מתענין לתשובה ולכפרה כמו שמצינו באיוב שלאחר שהקיפו ימי המשתה ושמחה בניו העלה עולות מספר כלם כי אמר אולי חטאו בני וגו'. עכ"ל. וכ"ה במ"ב שם וז"ל **שחוששין שמא מתוך משתה ושמחה באו לידי עבירה** כמו שמצינו באיוב שהביא קרבנות. עכ"ל.

והנה יש הרבה נוסחאות אחרות בראשונים בביאור השורש דתעניות בה"ב, דעי' בכלבו בס' ס"א דאיתא וז"ל נהגו כל ישראל להתענות שני וחמישי אחר הפסח עד שבועות ושני וחמישי מסוכות ועד חנוכה משום דאמרי סקבא דשתא ריגלא כלומר שברגל אוכלין ושותין שבעת ימים יותר מדאי ומרוב אכילה ושתיה והשמחה פוחזין וחוטאין תמיד ומנאפין וצריכין להתענות לכפר עליהם. עכ"ל. ועד"ז איתא בארוחות חיים בהל' תענית ובספר האשכול הלכות שני וחמישי.

והנה אותם ראשונים לא כתבו דהחשש הוא "שמא חטאו" אלא הם כתבו ד"חוטאים תמיד" ו"באים לידי קלות ראש ויחוד אנשים ונשים". והנה בשלמא לפי אותם ראשונים מובן שורש התעניות, דהרי כיון שחוטאים תמיד במועדות לכן צריכים לכפרה, אבל להרא"ש ודעימו" (שהובאו להלכה) דמתענים משום "אולי חטאו", מהו שורש התעניות, מהו הפירוש דמתענים משום ד"אולי חטאו", הרי אם חטאו יתענו ואם לא חטאו לא יתענו.

ונראה שמוכח מזה דהמתענים בה"ב אינם מתענים משום ד"אולי הם בעצמם חטאו", אלא הם מתענים משום דאולי אחרים חטאו, דהמתענים באים לכפר על כלל ישראל. וז"ל דלכך כתבו הראשונים "אולי

הנה מבואר בכל הסידורים שאומרים "מי שביקר" למתענים בה"ב. והנה עיין באו"ח ס' תקנ' דמבואר שיש ענין "להכריז" צום שאינו חובה. אבל למה הכא "מברכים" המתענים בה"ב. ובאמת עיין ברא"ש במס' תענית פ"א סימן כ' דאיתא וז"ל והראב"ד ז"ל כתב דנראה לו דהנך תעניות דמתענין באייר ובמרחשון כיון דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד להו ולא חובה ניהו ולא על מילתא ידיעה עבדי להו ואפי' שליח צבור לא יאמר עננו אלא בשומע תפלה. עכ"ל. הרי מבואר דמכריזים על הני תעניות. וא"כ צ"ב, למה אנו "מברכים" המתענים.

וי"ל בזה, ובהקדם, דהנה ע"ע ברא"ש שם דאיתא וז"ל תענית שני וחמישי ושני שלאחר הפסח ואחר החג נהגו בהן כל תפוצות ישראל וכו' סמכו להו מעשה דאיוב דכי הקיפו בניו לשבעת הימים הקריבו עולות מספר בניו אולי חטאו וברכו השם בלבם וכן בשמחה ומשתה של ימי המועד **אולי חטאו**. עכ"ל. וכן ע"י במדרכי על תענית אות תרכ"ט דאיתא וז"ל ותענית שלאחר הפסח ושלאחר החג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד וטעמו של דבר שמתענין י"א **שמא חטאו** בלשונם ובלבבם כדחזינו באיוב אולי חטאו בני. עכ"ל. וכ"ה בטור באו"ח ס' תצ"ב וז"ל נוהגים באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח והחג ממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאין רוצין להתענות בניסן ותשרי וסמכו אותם על מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חטאו בני וגו' ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה **אולי חטאו**. עכ"ל. ודברי הני ראשונים הובאו באחרונים להלכה, עי' בלבוש בריש ס' תצ"ב דאיתא וז"ל יש אומרים הטעם שמתענין על העבר שמא חטאו בימי המועדים שהם ימי המשתה ושמחה וסמכו אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' העלה איוב

הערה מדברי התמים דעים שרק הזכיר קרובים

וחמישי ושני כי שמא בשמחת הרגל נתלכלכו בחטא או הם או אנשי ביתם וצריכים לבקש רחמים לכפר בעדם ובעד ביתם וזה באמת מנהג יפה הוא וראוי לנהוג בו. עכ"ל. הרי דהתמים דעים כתב "שמא" בשמחת הרגל נתלכלכו בחטא, ואפ"ה כתב דהתעניות הן לכפר על עצמם או

בימי הרגל במאכלים ובמשתאות ובמיני מלבושים שהם ימים מחודשים והתאוות מתחדשות ומתעוררות בהם ובני אדם קרובים לבא לידי קלקול מעשים ולידי מכשול עונות, ומטעם זה נהגו יחידי הדורות ואנשי מעשה להתענות אחר כל רגל ורגל משלשה רגלים שלש תעניות שני

אולם יש להעיר לכאורה מדברי התמים דעים ס' קע"ז וז"ל מה שאמרו רבותינו ז"ל סקבא דשתא רגלא שמעתי מפי בקי כי סקבא ענין קלקול ופירש הענין קלקול כל השנה הרגל כלומר בימי הרגל עשוי לקלקל מעשיו יותר מכל שאר השנה לפי שדרך העולם להתענג

על אנשי ביתם, ולא כתב דהתעניות הן לכפר על הכלל. (וי"ל דהתמים דעים יישב הא דאיוב

הביא הקרבנות ולא אחרים בזה שכתב "אנשי ביתם", דאיוב לא הביא הקרבנות לכפר

על אינשי דעלמא, אלא על בניו, דהיינו אנשי ביתו.) וצ"ע.

שורש תעניות בה"ב

ע' במס' קידושין דף פא ע"א דאיתא סקבא דשתא ריגלא. ועיי"ש בתוס' דאיתא וז"ל סקבא דשתא ריגלא פירוש ריעוע של ימות השנה לייחוד ולעבירה כלומר ימות הרגל שיש קבוצות אנשים נושם לשמוע הדרשה ונותנין עין זה על זה וי"א לכך נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות. עכ"ל. הרי מבואר דתעניות בה"ב מכפרין על עבירות הרגל, וכ"ה בלשונות הראשונים והפסוקים הנ"ל. אבל עיין במחזור ויטרי דאיתא וז"ל לאחר הפסח מר"ח אייר רגילים בני הגולה לגזור שלש תעניות וכן לאחר סוכות ממרחשון מתענין שני וחמישי ושני בהם מפנין ימי גלותינו. עכ"ל. (עיי"ש

בהערות המהדיר שהעיר שאכן רוב הסליחות הנהוג לאמרו בתעניות בה"ב אכן מכוונות לצרות הגלות.) ויש להעיר דאולי יש דרך לומר דהתעניות קשורות ל"שמחת הרגל" ול"גלות" בהדי הדדי ע"פ הא דאיתא בחת"ס במס' חולין דף כו ע"ב וז"ל משחז"ל פ' עשרה יוחסין סקבא דשתא רגלא **דכל צרות שלא יבואו הוא בחטא שעושים מתוך שמחת הרגל**. עכ"ל. ועי' בחת"ס בדברשות דאיתא וז"ל אמנם יש אנשים שאינם עוצרים חיל כאלה כי אע"פ שהמה אנשים חשובים ועמק כולם צדיקים מ"מ בשתותם במזרקי יין ואוכלם בשר לתאווה בשבתות וי"ט לבם רואה הוללות וסכלות הרבה ועי"ז אמרו חז"ל סקבא דשתא

ריגלא כי רובי עוונות נולדים מימי החג. עכ"ל. ועי' בכלי יקר על ויקרא פכ"ג פ"מ דאיתא וז"ל ושמחתם לפני ה' אלהיכם אין שמחתם לפני ה' כי אם בזמן שהם באגודה אחת ובפרט שהשמחה דווקא בחג זה לפי שהוא זמן אסיפה אשר מדרך העולם לשמוח בה ביותר, על כן הזהירם שתהיה השמחה לפני ה' דווקא לא כשמחת הרקים אשר כל מזימותם הרוג בקר ושחוט צאן, השותים במזרקי יין, ומרבים מחלוקת בישראל ובשמחה זו החריבו ב' בתי מקדשים וגלו בראש גולים כמ"ש כי בשמחה תצאו, כארז"ל סקבא דשתא ריגלא, כי בעבור שהיו שמחים שלא לשם שמים סבבו כל חלי וכל מכה. עכ"ל.

הקשר בין התענית דז' מרחשון להחודש בכללותו

עיין בנחמ"י ט' דכתיב "וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו בני ישראל וגו'", ויבדלו זרע ישראל מכל בני נכר ויעמדו ויתודו על חטאתיהם ועונות אבותיהם, ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ד' אלקיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחווים לד' אלקיהם, ויקם על מעלה הלויים ישוע ובני קדמיאל שבניה בני שרביה בני כנני ויזעקו בקול גדול אל ד' אלקיהם, הרי מבואר דזעקו בקול גדול אל ד' אלקיהם. ועיין במסכת סנהדרין דף סד ע"א ובמסכת יומא דף סט ע"ב דאיתא ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור אמר רב יהודה ואיתימא רבי יונתן בי"א בי"א היינו דאחרביה לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעייהו ועיין הוא מרקד בין כלום יתבניה לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן בתר דאביקו ביה **יתבו תלתא יומא בתעניתא** בעו רחמי נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה אמת אמר רבי חנינא שמע מינה חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דעבודה זרה בהדי דקתפסי ליה אישתמיט ביניתא מיניה ואזל קליה בארבע מאה פרסי אמרו היכי ניעבד דילמא משמאי מרחמי עליה אמר להו נביא שדיהו בדודא דאברא וכסיהו באברא דשייף קליה דכתיב ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה אמרי הואיל ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר בידיהו **הבששוה תלתא יומי** איבעו ביעתא בת יומא לחולה ולא אשכחו אמרו היכי נעביד ניבעי פלגא פלגא מרקיעא לא יהי כחלינהו לעיניה אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה. ולפ"ז מבואר דעסקו בענין ביטול היצר לששה ימים, וכיון דהתחילו לעסוק בזה בכ"ד תשרי, נמצא דעסקו בזה בהששה ימים בסוף

תשרי. (ויש אומרים דהימים הם ימי שמחה ורצון כיון שהם הימים אשר בהם נמסרו שני היצרים הללו בידי בוני ביהמ"ק השני, ושלכך הרבה אין אומרים בהם תחנון. והנה לפ"ז פשוט שלא קשה מהפסוק בנחמ"י על הנהיגים שלא לומר תחנון ושלא להתענות בסוף תשרי, דבאותו דור עדיין לא היה סיבה שלא ליפול על פניהם בימי סוף תשרי, ורק אחרי שאותו דור התענו ונמסר בידים היצרים נהפכו הני ימים לימי שמחה. וא"ש.) הנה לפ"ז נמצא דביטול היצרים קובעים מהותם דימי סוף תשרי. הנה בחודש תשרי הקב"ה אמר "סלחתי כדברין" אחרי חטא העגל, והעניי כבוד חזרו אחרי שנסתלקו בחטא העגל (וכמו שביאר הגר"א בפ"ק דשיר השירים), ולפ"ז נמצא דבבחינה מסוימת נתקן חטא העגל בתשרי. הנה זה שיש סמל בתשרי לתיקון חטא העגל אינו סמל לתיקון חטא העגל לחוד, דהמהר"ל כתב בפרשת חוקת ד"אין ספק כי אין דבר מוכן שיש בו ענין עבודה זרה כמו העגל שהוא מוכן לעבודה זרה ביותר ראש לכל העבודה זרה, הרי מבואר דהעגל הוא ראש לכל הע"ז שבעולם, וא"כ אם תשרי מסמל תיקון לחטא העגל יש בזה סמל לתיקון לע"ז בכללות. וא"כ א"ש למאד דביטול היצירה דע"ז היה בתשרי וכן"ל. אולם הדברים צ"ב, דמהא דהעניי כבוד חזרו אחרי חטא העגל בט"ו תשרי מבואר דהתיקון לע"ז הוא כבר בט"ו תשרי, ולמה ביטול היצרא דע"ז לא היה עד סוף תשרי. וי"ל דמוכח מזה דבהאי עניינא הכל הוי חודש אחד. ובאמת, גם בפסוקים בנחמ"י משמע דהתיקון לביטול ע"ז היה בט"ו תשרי, דעיין לעיל שם בפרק ח' דכתיב "וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלויים אל עזרא הספר ולהשכיל אל דברי התורה, וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ד' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג בחדש השביעי,

ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלים לאמור צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת ככתוב, ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלהים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים, ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד", ועיין במס' ערכין דף לב ע"ב דאיתא וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מה ביאתם בימי יהושע מנו שמטיין ויובלות וקדשו ערי חומה אף ביאתן בימי עזרא מנו שמטיין ויובלות וקדשו ערי חומה ואמור והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו ואידך דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עלייהו כי סוכה והיינו דקא קפיד קרא עילוייה דיהושע דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הוה זכותא דארץ ישראל אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל אמאי לא ליבעי רחמי. הרי מבואר דהאי ענין דביטול יצירה דע"ז אגין זכותא עלייהו כי סוכה. ומשמע דכבר בסוכות (ט"ו תשרי) ביטלו היצירה דע"ז. וא"כ בע"כ שיש איזה קשר בין המאורע דכ"ד תשרי לט"ו תשרי דאותה שנה, וא"כ א"ש לומר כנ"ל דהשורש דהמאורע דאותה שנה היה כבר בתיקון חטא העגל שנתקן בט"ו תשרי. הנה עיין באורך בבית הלוי שמות פ"ב פמ"ג שביאר דאחרי שנתקן היצירה דע"ז התחיל יצירה"ר חדש", יצר הרע דמינות, לכפור במה שאין עיניו

רואות. והנה יש מקור בחז"ל דהאי "שינוי" בין היצה"ר דע"ז להיצה"ר דמינות וכפירה מישך שייך ל"גלות יון", דעיין בסדר עולם רבה דאיתא והצפיר והשעיר מלך יון הוא המלך הראשון הוא אלכסנדר מוקדון שמלך י"ב שנה עד כאן היו הנביאים מתנבאים ברוח הקודש מכאן ואילך הט אונן ושמע דברי חכמים. הרי מבואר להדיא ד"סוף הנבואה" ו"ביאת יון" היו בפרק אחד. ועיי"ש בהגות הגר"א דאיתא דז"ל פ"י משהרגו את היצר הרע בטלה הנבואה. עכ"ל. וביאורו המפרשים דידוע דזה לעומת זה עשה האלקים, ולכך כל זמן שהיה יצה"ר דע"ז קיים היה צריך כנגדו כח של נבואה, ומשבטל יצה"ר דע"ז ונתמעט כח ההשפעה של טומאה נתמעט ג"כ כח ההשפעה של קדושה ובטלה הנבואה.

הנה לפ"ז, מזה שמבואר דסוף הנבואה וביאת יון היו בפרק א' גם מבואר דסוף היצה"ר דע"ז וביאת יון היה בפרק א'. והנה מיד בביאת יון בימי אלכסנדר התחיל המלחמה נגדם כדמבואר מסוגיית הגמ' במגילה דף יא ע"א, וא"כ מבואר דהמלחמה נגד יון התחיל בסוף המלחמה נגד היצה"ר דע"ז.

הנה נתבאר דבתשרי יש הסמל דתיקון חטא העגל ותיקון ע"ז, ונתבאר דאחרי זה בא היצה"ר דיון ולכן הוצרכו להישועה דחנוכה, וכיון דבין תשרי לחנוכה הוא חודש מרחשון ממילא י"ל דההגדרה דחודש מרחשון היא שליטת מלכות יון.

הנה לפי הנתבאר נמצא דהגדר דחודש חשון הוא "גלות יון" אשר הגדרתה היא "חושך וחסרון אור" כמבואר בכ"מ. והנה יש יום אחד מיוחד במרחשון שהוזכר בשו"ע, דאף שאין "ימים טובים" במרחשון, אבל יש תענית אחת במרחשון, דעי' באו"ח סי' תק"פ דאיתא דז"ל אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם וכו' בז' במרחשון עוורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו. [עיי' בספר מלכים (מלכים ב' פכ"ה פ"ז) דכתיב "ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו ואת עיני צדקיהו עור ויאסרוהו בנחשתים ויבאוהו בבל", ועיי' בספר ירמיה (פל"ט פ"ו ופ"ז) דכתיב "וישחט מלך בבל את בני צדקיהו ברבלה לעיניו ואת כל חרי יהודה שחט מלך בבל, ואת עיני צדקיהו עור ויאסרוהו בנחשתים לביא אתו בבלה", ועע"ש (פנ"ב פ"י ופי"א) דכתיב "וישחט מלך בבל את בני צדקיהו לעיניו וגם את כל שרי יהודה שחט ברבלתה, ואת עיני צדקיהו עור ויאסרוהו בנחשתים ויבאוהו מלך בבל בבלה ויתנהו בבית הפקדת עד יום מותו".]

וי"ל דהאי תענית יו"תר משאר תעניות מורה על חושך וחסרון אור, ולהנ"ל א"ש שהוא התענית דחודש מרחשון.

דהנה עיי' במס' סוטה דף י ע"א דאיתא תנו לבנן חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיהו בעיניו אסא ברגליו וכו' צדקיהו בעיניו דכתיב ואת עיני צדקיהו עור. ועיי"ש במהרש"א דאיתא דז"ל צדקיהו בעיניו כו' פירש"י לא ידענא מנל דנשתנה לשבח וכן אסא כו' נראה לפרש בצדקיהו ע"פ מ"ש הכתוב וכל אנשי

המלחמה דרך שער בין החומותים גו' ומפורש במדרש והביאו רש"י בסוף ספר מלכים מערה הולכת מביתו עד ערבות יריחו וברח לו דרך המערה והקב"ה זימן צבי כו' ולכדהו כו' ע"ש והשתא מדסמך עצמו לברוח בלילה ובמערה הרי היו לו עינים לראות מעין דוגמא של מעלה שרואה בחשך. עכ"ל.

ועיי' ברבנו בחיי על בראשית פל"ח פ"ל דאיתא דז"ל במדרש ואלה שמות רבה סדרו חשבון זה בענין אחר, והוא שכינו ימות הלבנה בתוספת ופחת כנגד מלכי יהודה שהיו בהם מי שגברה מלכותם כנגד ימי התוספת, ומי שחלשה כנגד ימי הפחת עד שפסקה המלכות לגמרי, כמו שיארע ללבנה שהיא מוספת והולכת ואחר כך פוחתת עד ששוקעת לגמרי, והוא שדרשו (שמות רבה ט"ו כ"ו) החודש הזה לכם עד שלא הוציא הקב"ה לישראל ממצרים הודיע להם שאין המלכות עומדת לה אלא שלושים דור שנאמר החודש הזה לכם, הלבנה שלושים יום ומלכות שלהם שלושים דור, הלבנה מתחלת להאיר יום ראשון של חודש וכל שהיא הולכת ומאירה עד חמשה עשר יום דיסקוס שלה מתמלא ומחמשה עשר ואילך מתחסר ובשלושים אינה נראית, כך ישראל מאברהם עד שלמה חמשה עשר דור, אברהם התחיל להאיר שנאמר מי האיר מזמרח צדק וגו', וכן הוא אומר אני ה' קראתיך וגו', בא יצחק אף הוא האיר שנאמר ויזרע יצחק, וכתיב אור זרוע לצדיק, בא יעקב והוסיף אור, שנאמר והיה אור ישראל לאש, ואחר כך יהודה פרץ חצרן רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד, כיון שבא שלמה נתמלא דיסקוס של לבנה, שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך, בכסאו של הקב"ה מה כתוב בו ודמות פניהם פני אדם ופני אריה, בשלמה כתיב ועל המסגרות אשר בין השלבים אריות, וכתיב ומעשה האופנים כמעשה אופן המרכבה, בכסאו של הקב"ה אין דבר רע נוגע, שנאמר לא יגורר רע, ובשלמה כתיב אין שטן ואין פגע רע וגו', הקב"ה עשה ששה רקיעים והוא בשביעי, ובכסא שלמה כתיב שש מעלות לכסא, ויושב על מעלה שביעית, הרי נתמלא דיסקוס של לבנה, ומשלמה ואילך התחילו המלכים פוחתים והולכים, רחבעם אביה וכן כולם עד צדקיה, כיון שבא צדקיהו ואת עיני צדקיהו עור, חסר אורה של לבנה וכל אותם השנים אף על פי שהיו ישראל חוטאים היו האבות מתפללין עליהם ועושים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, שנאמר ישאו הרים שלום לעם, ואין הרים אלא אבות שנאמר שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ, הדא הוא דכתיב ורוב שלום עד בלי ירח, עד ששקעה הלבנה וחרב בית המקדש לשלושים דור, עד כאן, נמצאת למד, מאברהם עד שלמה חמשה עשר דור, כי המלך דוד היה ארבעה עשר לאברהם וכן דוד עולה ארבעה עשר, ושלמה בנו היה חמשה עשר לאברהם כנגד גמור המילוי מהלבנה, וכן צדקיהו היה חמשה עשר לשלמה, אלא ששלמה כנגד מילוי הלבנה וצדקיהו כנגד שקיעתה, וידוע כי רובן של מלכים היו עובדי עבודה זרה עד שבא צדקיהו שהיה המלך האחרון שמלך אחרי יהויכין וכו' ולא היה

בנו של יהויכין, ואז שקעה הלבנה שחרב בית המקדש בימיו על ידי נבוכדנצר, הוא שכתוב בירמיה בשנה התשיעית לצדקיהו מלך יהודה בחודש העשירי בא נבוכדנצר מלך בבל וכל חילו אל ירושלים ויצורו עליה, וכתיב בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בחודש הרביעי בתשעה לחודש הובקעה העיר, וכתיב ובחודש החמישי בעשור לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר בא נבוכדנצר רב טבחים וישרוף את בית ה' ואת בית המלך וגו', ודרשו חז"ל במסכת הוריות פרק כהן משיח (דף יא ע"ב) הוא שלום הוא צדקיהו, למה נקרא שמו שלום ששלמה מלכות בית דוד בימיו, ומה שמו מתניה שמו, שנאמר וימלך מלך בבל את מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו, ולמה נקרא שמו צדקיהו, אמר לו תהי מצדיק עליך את הדין אם תמרוד בי, וכתיב וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים וגו'. עכ"ל. ועיי' בספר השל"ה הק' פרשת בא דאיתא דז"ל ואמרו במדרש (שמות רבה פט"ו ס"ו) החדש הזה לכם, כי היו ט"ו דורות מאברהם עד שלמה שהיה מולך בכפה, ואז נתמלא אור הלבנה, כי כן הלבנה בט"ו לחדש אז היא באורה הגדול, ואחר כך מתחיל למעט אורה עד סוף החדש והיא לגמרי מכסה, כן התחיל להתמעט לאחר שלמה המלך עד דור כ"ט שהוא צדקיהו ונתחשכה, שנאמר ואת עיני צדקיהו עור, אבל יהיה אור הלבנה כאור החמה, וביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, ויתחדש אור חדש ועל ציון יאיר, והיה אור הלבנה כאור החמה, בסוד נסח הברכה עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמוותה. עכ"ל. ועיי' בקרן אורה במס' סוטה שם דאיתא דז"ל צדקיהו בעיניו וכתב רש"י ז"ל (ד"ה צדקיהו) לא ידענא מנ"ל ובמדרש (ילקוט שמעוני מלכים רמז רנ"ב) למדוהו מסמיכות המקרא ואת בני צדקיהו שחט לעיניו ואת עיני צדקיהו עור שלא היה יכול לעור את עיניו עד ששחט את בניו ומפני הבכי נתעוורו ותני התם (שם) בלשון אחר דאלו נבראו כדוגמא של אדם הראשון ולזה נתכוונו נמי בתלמודין מעין דוגמא של מעלה היינו דוגמת אדם הראשון שהיה יציר כפו של הקב"ה וכו', צדקיהו בעיניו כמשאז"ל (הוריות יא ע"ב) כי נקרא שמו שלום שהיה שלם במעשיו ונברא בעיניו דוגמא של מעלה כי דוע אמרם ז"ל (זוהר ח"א דף קנ ע"א) אשר מלכות בית דוד נמשל לירח ושלמה המלך ע"ה היה הדור הט"ו דקיימא סיהרא באשלמותא וצדקיהו היה הדור הט"ו מחסרונה וניתן בו כח העין מדוגמא הראשונה כי המלך הוא על כל העדה ואולי היה ביכלתו להחזיר את דורו למוטב והיה שב מיד אל המילוי אחר החסרון ולא היה נחרב בית קדשנו וזה שביקש ירמיהו הנביא ע"פ ה' (ירמ' כ"ז:ב) מאתו להכניס צוארו בעול מלך בבל כי כבר נגזרה גזירה שתחסר אבל מיד אחר השלמת החסרון היה חוזר ומתמלא אבל כח השטן הצליח ולא שמע אל דברי הנביא וחרב בהמ"ק בעונו ונסתלק האור למעלה ונכבה נר ישראל כמו שנאמר ואת עיני צדקיהו עור ונעדרו כל כלי מקבלי האור עד עת קץ אשר יהיה ה' לאור לנו עד עולם. עכ"ל.

גליון זה מוקדש לע"נ
ר' יהודה בן ר' חיים שלו' הלוי ע"ה

עמק הפרשה

הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

"גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ" [ז', ג']

בפרשה כתיב "מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו, גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ". וקשה למה בבהמה יש חילוק בין טהורה ללא טהורה, ובעוף ליכא חילוק. ועי' ברש"י דאיתא וז"ל גם מעוף השמים וגו' בטהורים הכתוב מדבר ולמד סתום מן המפורש. עכ"ל. הרי שרש"י פירש שבאמת אין חילוק.

וא"כ קשה קצת לכאורה, דלמה הפסוקים נכתבו באופן דמשמע שיש בהם חילוק. וחשבתי שיש להסביר זה ע"פ המבואר בחז"ל דרוב בהמות טמאות אבל רוב עופות כשרות. וברוך ד' שו"ר במשך חכמה הכא דאיתא וז"ל גם מעוף השמים שבעה שבעה מה שלא זכר שנים שנים מעוף הטמא משום שגלוי וידוע לפניו שעופות הטהורים מרובים יעוין סוף אלו טריפות (חולין סג ע"ב) אבל בהמות שטמאים מרובים לכן הזכיר אותם. עכ"ל.

אולם המשך חכמה רק ביאר בזה למה לא הוזכרו עופות טמאות, אבל לית מזה ביאור למה לא הזכיר שהשבעה הן טהורים. ולזה יש בהמשך דברי המשך חכמה ביאור אחר, וז"ל גם מעוף השמים שבעה כו' לחיות זרע על פני כל הארץ בטהורים הכתוב מדבר רש"י, והא דלא כתב בפירוש מעוף הטהור אתי שפיר לפ"מ שכתבו התוס' בנדה דף נ' ע"ב דתרנגולתא דאגמא הזכר טמא והנקבה טהורה יעו"ש א"כ במין כזה צוה להביא שבעה מפני שאף שהזכר טמא אכן הוא לחיות זרע על כל הארץ ובנקבה הנוולת תהי' טהורה וכן מדויק הפסוק שכאן נזכר לחיות זרע ודו"ק. עכ"ל.

דעת תורה

מנחם ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ויקח אברם ונחור להם נשים, שם אשת אברם שרי, ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה [י"א, כ"ט]

עיי' בפירוש רש"י, ד'סכה' זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה. ועוד, 'יסכה' לשון נסיכות, כמו 'שרה' לשון שררה. ומקורו בגמ' מגילה דף י"ד ע"א, וסנהדרין דף ס"ט ע"ב.

ולפי זה מבואר ששרה בתו של הרן היתה. וכן הוא מבואר בפירוש רש"י להלן בפרשת וירא, על הפסוק 'וגם אמנה אחותי בת אבי היא', דבת אחיו היתה, וחשיבא בת אביו משום ש'בני בנים הרי הן כבנים'.

והנה גבי מלכה כתיב 'ושם אשת נחור מלכה בת הרן', אולם גבי יסכה, שהיא שרי, לא כתיב 'שם אשת אברם שרי בת הרן', וכאילו מעלים הכתוב בתו של מי היתה, ורק כשהזכיר הכתוב את שם אשת נחור, שהיא מלכה בת הרן, הזכיר שהרן זה היה 'אבי מלכה ואבי יסכה'.

וגם להלן כתיב 'ויקח תרח את אברם בנו, ואת לוט בן הרן בן בנו, ואת שרי כלתו אשת אברם בנו' וגו', הרי דרך גבי לוט מפרש הכתוב שהוא היה בן בנו הרן, אבל גבי שרה נאמר רק 'אשת אברם בנו', ולא נזכר כלל שגם היא היתה בת בנו הרן, ודבר זה אומר דרשני.

ויתכן לבאר הענין בזה, על פי מה שהובא משמיה דא"ז הגר"ז זצ"ל על הפסוק בסוף פרשת חיי שרה 'ויסוף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ותלד לו את זמרון ואת יקשן' וגו' (בראשית כ"ה), שיש חילוק בין ישמעאל לבין שאר בני קטורה, דישמעאל היה נחשב מתחילה בנו של אברהם, ורק אחר שנאמר לאברהם 'כי ביצחק יקרא לך זרע' (בראשית כ"א), אז הופקע ישמעאל מלהיות בכלל 'זרע אברהם', אמנם הפקעה זו הועילה רק לגבי אברהם, שלגביו לא יחשב ישמעאל מעתה כבן, אבל ישמעאל גופיה שפיר נחשב עדיו בן אברהם, דעל זה לא הועילה ההפקעה, מה שאין כן שאר בני קטורה, שנולדו אחר שנאמר לאברהם 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ולא היו נחשבים מעולם בני אברהם, הרי הם מופקעים לגמרי מלהיות בני אברהם, אפילו לגבי עצמם.

וזהו שכתוב בדברי הימים א' א' - 'בני אברהם יצחק וישמעאל' וגו', 'ובני קטורה פילגש אברהם ילדה את זמרון ואת יקשן' וגו', 'ויולד אברהם את יצחק' וגו', דיצחק וישמעאל נחשבים לגבי עצמם 'בני אברהם', וזהו דכתיב 'בני אברהם יצחק וישמעאל', אמנם לגבי אברהם לא נחשב ישמעאל כבן, אלא רק ביצחק לבדו יקרא לו זרע, וזהו דכתיב 'ויולד אברהם את יצחק', אבל לגבי שאר בני קטורה, שהם מופקעים לגמרי מלהיות בניו של אברהם אפילו לגבי עצמם, לא נאמר בהם 'בני אברהם', כי אם 'בני קטורה'.

ונמצינו למידים מכל זה, דיחוס האב לכן לשוויי 'אביו', ויחוס הבן לאב לשוויי 'בנו', תרי מילי נינהו, ושפיר יתכן שיהא נחשב בן האב לגבי עצמו, ומכל מקום לא יהא נחשב בן האב לגבי האב. ואם כן יתכן גם להיפך, שיהא נחשב בן האב לגבי האב, ולא יהא נחשב בן האב לגבי עצמו.

ויש לומר דזהו שחילק הכתוב כאן בין מלכה שהיא 'בת הרן', לבין יסכה שאינה 'בת הרן', ומכל מקום חשיב הרן 'אבי מלכה ואבי יסכה', דלגבי הרן חשיבי תריוויה בנותיו, אבל לגבי עצמן חלוקין הן מלכה ויסכה, דמלכה חשיבא בתו של הרן גם לגבי עצמה, מה שאין כן יסכה לא חשיבא בתו אלא לגבי הרן, שהוא נחשב אביה, אבל היא אינה מתייחסת אחריו להיות נחשבת בתו.

ויש לומר הביאור בזה, דמכיון שנשאת שרה לאברהם, נתייירה ונעשית מ'אנשי בית אברהם', ושוב אינה מתייחסת אחר אביה הרן, כדיון גר שנתגייר דקטן שנולד דמי, אולם לגבי הרן עצמו לא הופקעה מליחשבת בתו, ואף על גב דבגירות דעלמא אין הגר מתייחס לאביו כלל, ואין הגר נחשב 'בן' גם לגבי האב, מכל מקום בגירות זו של שרה לא הופקע הרן מליחשבת אביה, אלא רק היא הופקעה מליחשבת בתו.

אות לחופות
עימוד שהופך טקסט ליצירה
otf74041@gmail.com 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים
י. בלוי
עד הבית

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם
לכתובים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)-
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל